The Museum of Islamic and Near Eastern Cultures opened its doors in 2014 in a historic Ottoman-era mosque in Be'er Sheva.
In the courtyard is a permanent display of a selection of Muslim archaeological finds from Israel, dating from the Umayyad period (661–750 CE) to the Ottoman period (1517–1917 CE), while the museum's interior hosts temporary exhibitions.

www.ine-museum.org.il

Museum of Islamic and Near Eastern Cultures
Museum director: Dr. Dalia Manor
Curator: Dr. Sharon Laor-Sirak

Permanent display
Curator: Dr. Sharon Laor-Sirak
Curatorial consulting: Ayelet Grover, Dr. Ayala Lester, Alegre Savareigo – from the Israel Antiquities Authority
Design: Shilo Ben Aroya Architects
Production: Dadoline Museum Vitrines & Displays, Signage and Sculpture
Graphic design: Studio Gimel2
Landscape designer: Nomi Weingrod – Creative Gardening
Project manager: A.A. Engineering: Gil Shamgar, Dalia Sela

Display guide
Research and writing: Dr. Sharon Laor-Sirak
Historical and archaeological consulting: Na'ama Brosh, Dr. Katia Cytryn-Silverman, Dr. Tawfiq De'adli, Prof. Amikam Elad, Prof. Rachel Milstein, Ilan Galper, Dr. Omar Abed Rabo, Guy Rak, Dr. Housni Alkhateeb Shehada
Photographs: Meidad Suchowolski
Arabic translation: Fawzi Ibrahim
English translation: Miriam Feinberg Vamosh
Hebrew editing: Karin Heskia
English editing: Susan Kennedy
Design and production: Studio Gimel2, and Tal Harada

Archaeological exhibits courtesy of the Israel Antiquities Authority

Acknowledgements:
Members of the Steering Committee:
Idit Amihai, Edna Moshenson, Shlomit Nemlich, Dr. Orit Shamir, Dr. Housni Alkhateeb Shehada, Dr. Martin Weyl

Museum of Islamic and Near Eastern Cultures
60 Ha'atzmaut Street, P.O.B 5011
Be'er Sheva, 8415001
Tel. 972-8-6226929
www.ine-museum.org.il

© 2014 Museum of Islamic and Near Eastern Cultures

Museum of Islamic and Near Eastern Cultures

History of the Building

The mosque was built in 1906 as part of a group of Ottoman government buildings, including the Saraya (which in Turkish means: government offices) and the governor's house, now The Negev Museum of Art. The structures were grouped together on the road leading to the city center.

The mosque was built diagonally to the street, in keeping with the direction of prayer to Mecca. The Arab journalist, historian, politician and public figure 'Aref al-'Aref, who was district administrative officer of Be'er Sheva region in the 1930s, describes the mosque's minaret in his book *The History of Be'er Sheva and its Tribes*: "Its tower was built of stones brought from the ruins of Halasa. In terms of engineering, the building is considered the ultimate in sophistication."

According to the written sources, the mosque's construction was not without its difficulties. Hajj Hamed Abu Taha, a member of a Bedouin family of builders from Tel Sheva, told scholar of Bedouin tradition Sasson Bar-Zvi in an interview that when the mosque had been constructed to the height of one meter, the governor arrived and asked the contractor: "'What are you building here?' The contractor answered: 'A mosque...' He replied: 'This building you have built is not a mosque but a caravansary for animals. Demolish everything you have built...'" According to this testimony, "the contractor demolished the building and began to rebuild it. The kaymakam (governor) laid the cornerstone of the mosque with his own hands. After this, a Christian builder was brought from Jerusalem...and he built it."

During the British Mandate (1917–1948) the mosque continued to serve as a central religious building, attracting Muslims from throughout the region. In October 1948 Be'er Sheva was conquered by the Palmach's Eighth Brigade and in 1950 the Jewish city of Be'er Sheva was founded. From 1948 to 1953 the mosque was used as a jail and magistrate's court. In 1953 it became an archaeological and ethnographic museum with displays reflecting life and culture in the Negev.

In 1992 the building was declared unsafe and was closed, after which the Be'er Sheva municipality began conservation and construction to reinforce it. After the work was completed the municipality wanted to turn it into an archaeological museum again. However, the Association for the Assistance and Protection of Bedouin Rights, the Muslim Committee in the Negev and other groups sought to restore it to its original use as a mosque. They launched a public campaign to this end, including a petition to the High Court of Justice. In June 2011, the High Court ruled that the structure must "be designated a museum devoted specifically to Islamic and Near Eastern cultures."

The Mosque Structure – Plan and Decor

The building continues a long and splendid tradition of Ottoman mosques. These typically feature a large central dome, numerous windows to admit natural light, a tall minaret with a balcony, and an enclosed prayer hall. Compared to mosques built in Istanbul, this building is small; its construction materials (local stone) and its modest decor are in keeping with other Ottoman buildings in Palestine.

The structure includes an enclosed hall, an open courtyard, a minaret, offices and classrooms. A roofed balcony with four pointed arches, which opens onto the courtyard, leads to the enclosed hall. The hall is divided into nine bays, and is roofed with a central dome above the main bay. The dome is built over a high drum. The space is illuminated by numerous windows – eight in the central drum and twenty-five in the walls. The latter are arranged in groups of three: two elongated windows and a round one above them. The Qibla wall contains the prayer niche (mihrab), which marks the direction of prayer toward Mecca in the Arabian peninsula.

The structure is decorated with special Islamic motifs, among them, for example, the stalactite-like, gradated stone elements called muqarnas. These elements are adorned with a shell motif typical of Turkish architecture.

Above the entrance doorway in the building's facade is the tughra (monogram) of Abdul Hamid II (1842–1918), the Ottoman sultan during whose rule the mosque was built. The tughra, which was the Ottoman ruler's calligraphic signature, was imprinted on coins, stamps, correspondence and other official documents.

Tughra of Abdul Hamid II

The Permanent Display

In the museum courtyard are archaeological finds from the Muslim period in our country. These include typical examples of architectural ornamentation in Islamic art: vegetal motifs, geometric motifs and script.

To the right of the main entrance to the courtyard, five stone items decorated with vegetal motifs are on display. [1–5] These stones were found in the excavations of the Umayyad palace at al-Minya, northwest of the Sea of Galilee. Vegetal decoration was common during the Umayyad period and was a key motif in Islamic art.

In the center of the courtyard is a fountain, which was designed and built in 2013 by the Armenian ceramic artist Arman Darian from Jerusalem. Armenian ceramic art in Jerusalem has its roots in the Ottoman Turkish ceramic tradition which is clearly manifest in the fountain's design. Its colorful tiles are decorated with arabesques – a key motif in Islamic art.

The arabesque, a vegetal motif that developed in the tenth century, includes a half palmette (palm leaf) and a winding stem. The arabesque covers entire spaces in a repeating scrolling pattern of interlaced vines, blossoms and leaves. This creates a sense of harmony, with no division into primary and secondary elements, center or margins. The motif represents the beauty of creation and its rhythmic scrolling pattern reflects the cycle of life.

Along the northern courtyard wall are five items carved with Arabic inscriptions. Arabic calligraphy, the visible expression of the art of the spoken word, holds a key place in Islamic culture. Proverbs and passages from the Quran, Islam's divinely-revealed religious text written in classical Arabic, are found in many examples of Islamic art.

The inscribed pillar is a tombstone found in the Banu Abi al-Sari Cemetery in Ashkelon. [6] The inscription includes blessings of God and the prophet Muhammad as well as the death date of the deceased: "In the month of Rabi II, the year 490, on Friday the fourth of that month" (of the Hijra* – March 21, 1097 CE).

Near the pillar are four inscribed stones. The one in the middle is of great importance. According to expert Dr. Omar Abed Rabo, the pillar was installed at the command of the vizier 'Al-Mamun al-Bathihi, who instructed his servant

* The Islamic calendar begins with the first day of the year of the Hijra, which is July 16, 622 CE.

("his Mamluk," whose full name is not mentioned), to build a tomb for the tenth Fatimid caliph, al-Mansur Abu Al[i] Al-Imam, known by his title al-Amir bi-ahkam Allah (ruled 1101–1130 CE/AH 495–520).

The finding of this inscription is intriguing because the vizier it mentions had rebelled against the caliph and was executed in Cairo five years before the caliph died. The question of when the inscription was engraved, under what circumstances and how and why it reached Ashkelon has yet to be resolved.

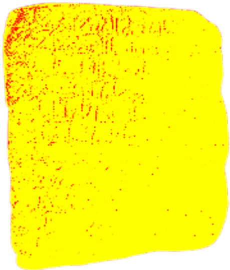

Translation

1 In the name of Allah, the compassionate
and the merciful, has ordered the construction of
2 The tomb of our Lord and Master
(mawlana wa-sayyiduna) al-Mansur Abu ʿAl[i]
3 Al-Imam al-Amir bi-Ahkam Allah, Commander
of the Faithful
4 The blessing of Allah upon him and upon his pure ancestors
5 [And] his noble descendants, the Exalted Master al-Mamun
6 The Commander of the armies, the sword of Islam, the helper
of the Imām
7 Protector of the Qadis [judges] of the Muslims and the Guide
of the missionaries
8 of the Believers. May Allah support the religion through him
and benefit (the believers) from the lengthening of his life
9 The work was accomplished by his mamluk, the amīr the mawlā
10 [supporter (?) of (?)] the monarchy, sword of the state
11 [...] [support] (?) of (?) Amir al-Muminin

The other three inscriptions were placed on buildings. The first [7] was found at the base of the south-west tower in the Jerusalem Citadel. It mentions the amir Malik al-ʿAdil Abu Bakr bin Ayyub (the prominent military leader and Ayyubid ruler 1145–1218 CE): "The esteemed lord... the king al-ʿAdil Abu Bakr son of Ayyub may God prolong his reign... [on] the 14th [of the month of] Safar year six hundred and... [of the Hijra]." Apparently the stone came to this place from the ruins of the city wall or the citadel.

In the second, [8] are five lines in Kufic calligraphy (ancient Arabic script originating in the city of Kufa, Iraq). This inscription marking the foundation of the building, mentions the name of the individual who commissioned it, the person responsible for the construction of the building it adorned and the date of the construction: "Ordered construction of this building... Nasr son of al-Hussein under the care of ...Abdallah al-khattab in the year 484" (1106 CE). The third inscription [10] includes the name Jaffa, written in Thuluth (a curling Islamic font).

To the left of the group of inscriptions are two pieces of Ottoman-era carved marble decorated with vegetal designs; both feature flower patterns. [11–12] During the Ottoman period (1517–1917), European influence fostered significant change in Muslim vegetal decoration, with wreaths of naturally depicted flowers and vases now appearing alongside abstract arabesques.

In the roofed area of the patio is a mosaic floor from Ramla dating to the 10th or the 11th century CE. It features a geometric motif of four interlocking squares with a pomegranate in the center. The pomegranate motif is common throughout this country, in Byzantine churches, synagogues and in Umayyad architectural decoration. It symbolizes fertility, abundance and economic prosperity.

The Early Islamic Period in the Land of Israel

The Umayyad Caliphate (661–750 CE)
The Abbasid Caliphate (750–1258 CE)

Islam was founded in the Arabian Peninsula by the Prophet Muhammad (570–632 CE). In his early adult years Muhammad was a merchant. According to the Islamic faith, when he was 40 years old and secluded in the mountains, the angel Gabriel appeared to him and charged him with spreading the word of Allah through the Quran.

The Early Islamic period in the Land of Israel is divided into a number of sub-periods. The first period saw the country's conquest (634–640 CE) under "the rightly guided caliphs" (al-Khulafau al-Rashidun, 631 to 661 CE).

With the rise of the Umayyad dynasty in 661 CE, its capital was established in Damascus. At first, the new rulers continued the patterns of government of their Byzantine predecessors. Caliph 'Abd al-Malik (who ruled between 685 and 705 CE and is known as the builder of the Dome of the Rock in Jerusalem) brought significant reforms to the empire and consoldited the Arabic language and Islamic culture in our region.

When the Abbasids came to power they moved the capital of the caliphate from Damascus to Baghdad and the Land of Israel became a distant province. Abbasid rule continued in Iraq from 750 to 1258 CE (the Mongolian conquest). However, the caliphate actually began to split into dynasties and states as early as the mid-ninth century. These processes also began in Greater Syria (al-Sham), and included the Land of Israel.

The process of separation from the Abbasid caliphate began in the Land of Israel with the rise of the Tulunid dynasty in Egypt in 868 CE. In 878 CE the Tulunids conquered the Land of Israel and thereafter, until the 16th century, with the exception of a brief period, the fate of this country was tied to Egyptian rule. This had significant geopolitical implications.

The important components of Islamic art were established during the Early Muslim period – vegetal and geometric motifs and calligraphy. Excavations in Israel have unearthed spectacular vessels from this period, which were manufactured in the capitals of the Muslim empire.

The Crusaders

The Crusader Period (1099-1291 CE)

The Holy Land was conquered by the Crusaders and reverted to Christian rule with the establishment of the Crusader Kingdom of Jerusalem in 1099, which became an important political entity for the 200 years that followed. During this time the country prospered thanks to state-sponsored construction and the development of manufacturing and commerce in the coastal cities. The Crusaders brought with them a European construction style and blended it with the local Eastern style.

Renewed Muslim Rule

The Ayyubid Dynasty (1187–1260 CE)
The Mamluk Dynasty (1260–1517 CE)
The Ottoman Empire (1517–1917 CE)

In 1187 the Muslims, led by the Ayyubid Sultan Saladin (Salah al-Din) (1137/8–1193 CE), defeated the Crusaders at the Horns of Hattin in the Lower Galilee, and Islamic rule was restored to Jerusalem. For a brief time thereafter the country was divided: the Crusader portion was limited to a strip of coast, with the capital at Acre, and the interior was ruled by the Ayyubids from their capital in Cairo.

In the mid-13th century, the Mamluks deposed the Ayyubid dynasty. After taking over the country in 1260 CE, they laid waste to the Crusader coastal cities. By 1291, the Mamluks had destroyed the remaining Crusader strongholds, building numerous structures over the ruins of Crusader buildings to prove the preeminence of Islam.

In 1517 the Ottomans ruled the country from their capital, Constantinople (Istanbul), focusing initially on construction in Jerusalem. The late 19th century saw increased Ottoman engagement in the Negev as well. In 1887, following an internal dispute among the Bedouin tribes, the Ottoman government was drawn into the internal affairs of the region. This involvement strengthened Turkish control of the area. After Ottoman civil servant Ismail Kemal Bey was appointed district governor, a decision was taken to establish a capital city – Be'er Sheva. The first step was to purchase lands from the local Bedouin tribes. The city was planned by dividing the land into square blocks and intersecting streets. The first public building in the city was the Saraya (government offices). Other public buildings were then built to house the army and the police. In 1904 the second phase of the city's construction began with the building of the governor's house, a school for Bedouin children, a market and a mosque.

8

כתובת ייסוד למבנה
نقش تذكاري لمبنى
Building Foundation Inscription

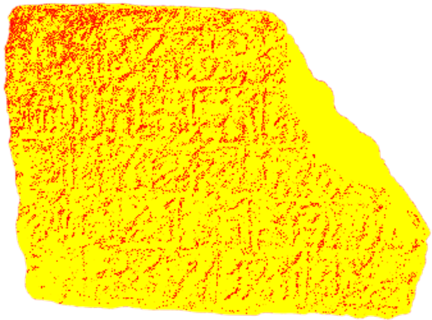

9

מצבת קבר
شاهد قبر
Tombstone

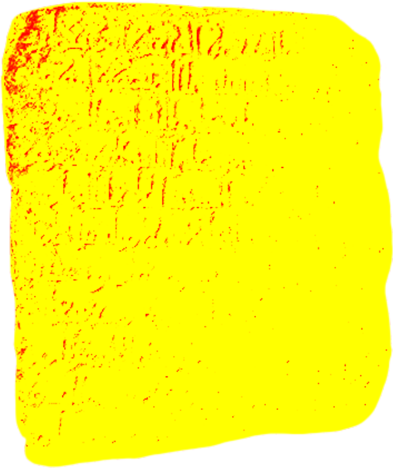

10

אבן מעוטרת בכתובת
حجر مزين بكتابة
Inscribed Stone

11

לוח שיש מגולף
لوح رخامي محفور
Carved Marble Slab

12

לוח שיש מגולף
لوح رخامي محفور
Carved Marble Slab

13

ריצפת פסיפס
أرضية فسيفساء
Mosaic Floor

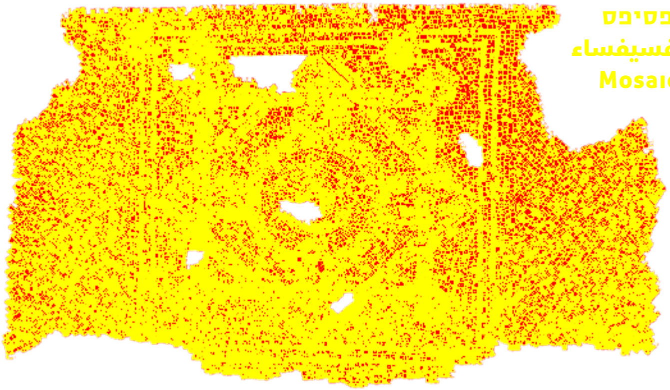

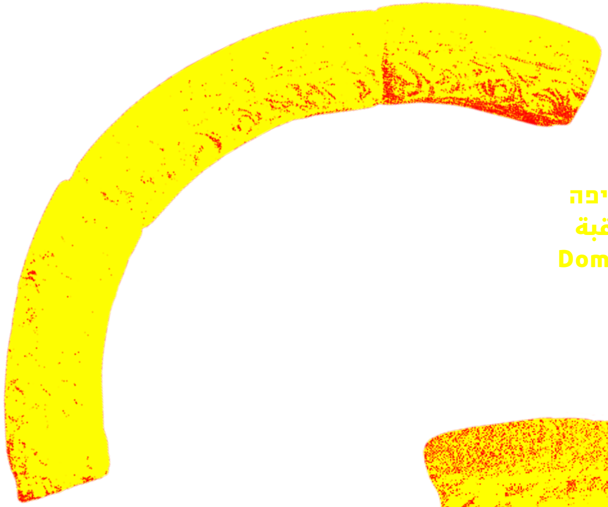

1
בסיס כיפה
قاعدة قبة
Dome Base

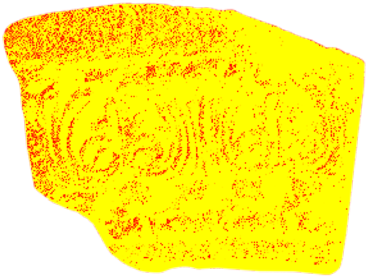

2
חלק כרכוב
حجر افريز
Fragment of a Cornice

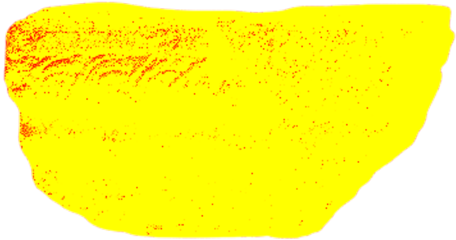

3
חלק כרכוב
حجر افريز
Fragment of a Cornice

4
אבן קשת
جزء من قوس
Fragment of an Arch

5
אבן מגולפת
حجر محفور
Carved Stone

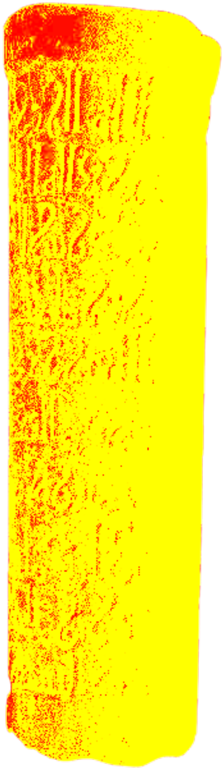

6
מצבת קבר
شاهد قبر
Tombstone

7
כתובת בנייה
نقش لمبنى
Construction Inscription

מפת החצר
خريطة الفناء
Courtyard Map

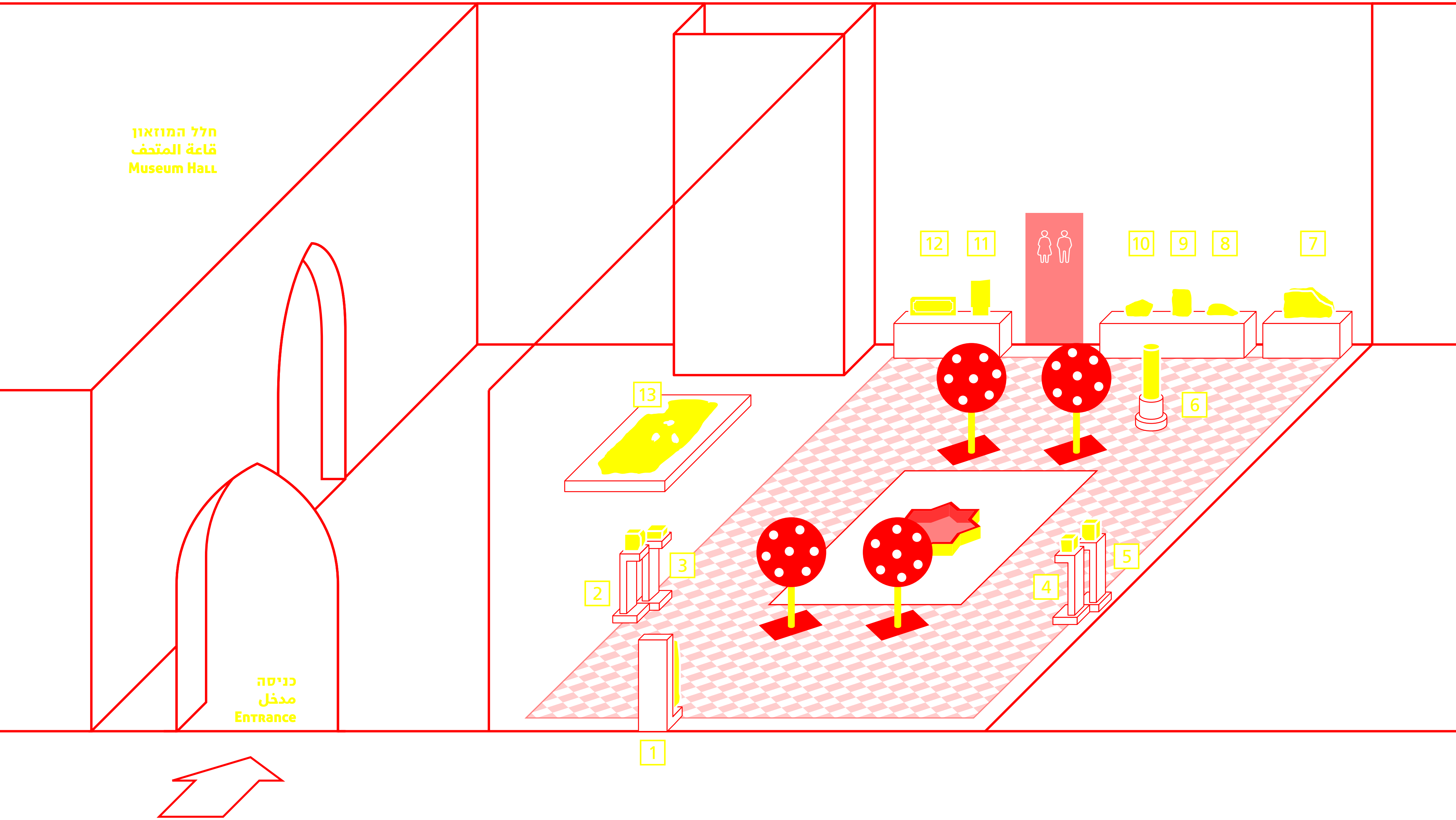

العصر الإسلامي المبكر

الخلافة الاموية (٦٦١م. – ٧٥٠م.)
الخلافة العباسية (٧٥٠م. – ١٢٥٨م.)

ظهر الإسلام في شبة الجزيرة العربية على يد النبي محمد صلى الله عليه وسلم (٥٧٠م. – ٦٣٢م.). في المرحلة الأولى من بلوغه اشتغل في التجارة. وفقا للمعتقدات الاسلامية، في سن ال-٤٠، عندما اعتكف في غار حراء ظهر له الملاك جبريل وبشره باختياره لنشر كلمة الله من خلال القرآن الكريم.

ينقسم العصر الإسلامي المبكر في البلاد الى عدة فترات ثانوية، في الفترة الأولى خضعت البلاد الى حكم الخلفاء الراشدين (٦٣٤م. – ٦٦١م.)

وصل الامويون الى الحكم عام ٦٦١ م واتخذوا دمشق عاصمة لهم. في البداية إستمر الحكام الجدد في إدارة البلاد حسب أنماط الإدارة البيزنطية. إلا انه مع وصول الخليفة الاموي عبد الملك الى السلطة (حكم بين الاعوام ٦٨٥-٧٠٥ والمعروف ببناءه قبة الصخرة في القدس)، حدثت في الدولة الاموية إصلاحات ادارية مهمة سببت في دمج اللغة العربية والحضارة الإسلامية في منطقتنا.

عند صعود العباسيين إلى السلطة نقلوا عاصمة الخلافة من دمشق إلى بغداد وأصبحت فلسطين بعيدة عن مركز الخلافة. استمر حكم العباسيون في العراق من عام ٧٥٠ م حتى ١٢٥٨ م (الغزو المغولي)، إلا ان دولة الخلافة العباسية بدأت بالانقسام إلى دويلات تحكمها سلالات مختلفة مثل السلالة الطولونية، الاخشيدية منذ منتصف القرن التاسع الميلادي.

بدأت عمليات التجزئة والانفصال عن الخلافة العباسية في البلاد مع صعود السلالة الطولونية في مصر عام ٨٦٨ م ففي عام ٨٧٨ م قاموا بغزو البلاد ومنذ ذلك الحين رُبط مصيرها بالحكم المصري، ما عدا فترة قصيرة، وكان لهذا تأثيرات جغرافية وسياسية مهمة.

في العصر الإسلامي المبكر تبلورت العناصر المهمة للفن الإسلامي: النماذج النباتية، الهندسية والخط العربي. في الحفريات الاثرية في البلاد اكتشفت الاواني الجميلة من هذه الفترة، التي صنعت في عواصم الامبراطورية الاسلامية.

الصليبيون

العصر الصليبي (١٠٩٩م – ١٢٩١م)

في اعقاب الحروب الصليبية احتُلت البلاد وعادت للسيطرة المسيحية مع إنشاء "مملكة القدس" الصليبية عام ١٠٩٩م. وخلال المائتي عام التالية كانت المملكة كيانا سياسيا هاما. فقد شهدت البلاد في هذه الفترة ازدهارا عُمرانيا بفضل العمائر الملكية التي بناها الصليبيون الذين مزجوا أسلوب العمارة الأوروبي بالاسلوب الشرقي المحلي وكذلك بسبب تطوير الإنتاج والتجارة في المدن الساحلية.

تجديد الحكم الاسلامي في البلاد

السلالة الأيوبية (١١٨٧م. – ١٢٦٠م.)
السلالة المملوكية (١٢٦٠م. – ١٥١٧م.)
الإمبراطورية العثمانية (١٥١٧م. – ١٩١٧م.)

في المعركة التي وقعت في حطّين بالجليل الاسفل (عام ١١٨٧ م.)، انتصر المسلمون بقيادة السلطان الأيوبي صلاح الدين على الصليبيين وعادت القدس إلى الحكم الإسلامي. بعد المعركة بفترة قصيرة وقّع الايوبيون والصليبيون معاهدة الرملة بموجبها انقسمت البلاد بين الطرفين فالمنطقة الساحلية بيد الصليبيين وعاصمتها عكا، وداخل البلاد خضع لسيطرة الأيوبيين وعاصمتهم القاهرة.

في عام ١٢٥٠ م. انتقل حكم البلاد من الايوبيون الى المماليك بعد ان اطاحوا بالسلالة الأيوبية. بدأ المماليك من عام ١٢٦٠ م. بتدمير المدن الساحلية الصليبية وقد انتهوا من تدمير المواقع الصليبية الساحلية في عام ١٢٩١ م. ولإثبات علوّ الإسلام، اقاموا العديد من المباني الاسلامية على أنقاض المباني الصليبية.

منذ عام ١٥١٧ م. حكم العثمانيون البلاد من عاصمتهم القسطنطينية (اسطنبول) واهتموا في البداية بالقدس. وفي أواخر القرن ال-١٩ وبالتحديد عام ١٨٨٧ م ازداد تدخل العثمانيون في الشؤن الداخلية لبدو النقب في أعقاب الصراع الداخلي بين القبائل البدوية مما ادى الى سيطرتهم على المنطقة. عُين أول حاكم تركي في المحافظة (اسماعيل كامل بيك) وقرر إنشاء عاصمة، بئر السبع. الخطوة الأولى في إنشاء المدينة كانت شراء الأراضي من القبائل البدوية في المنطقة. ثم صممت المدينة بتقسيمها الى كتل مربعة وبنيت الشوارع بالطول والعرض. كانت السرايا (مقر الحكومة) أول مبنى حكومي شيد في المدينة. ثم تلتها المباني العامة الأخرى من اجل إسكان العسكر والشرطة. في عام ١٩٠٤ م بدأت المرحلة الثانية من بناء المدينة فأقيم منزل الحاكم، مدرسة لأطفال البدو، سوق ومسجد.

المعرض الدائم

في باحة المتحف تُعرض مكتشفات أثرية من العصور الاسلامية في البلاد إذ يمكننا رؤية نماذج نباتية، هندسية وكتابات تتميز بها الزخرفة المعمارية الاسلامية.

على يمين المدخل الرئيسي، في الباحة، تعرض خمس قطع حجرية مزينة بزخارف نباتية 1–5. عُثر عليها اثناء التنقيبات في القصر الاموي الذي بني شمال غرب بحيرة طبريا في خربة المنيا. لقد كانت الزخارف النباتية شائعة في العصر الأموي، وتعتبر نماذج رئيسية في الفن الإسلامي؛ فالأغصان والتفريعات الملتوية وكذلك الازهار والأوراق النباتية المتنوعة تُعبر عن جمال الخلق.

في وسط الباحة نافورة، بنيت في ٢.١٣ على يد فنان الخزف الأرمني ارمان دريان من القدس. جذور فن الخزف الأرمني موجودة في تقاليد الخزف العثماني التركي، وتصميم النافورة استمرار لهذه التقاليد. زُينت النافورة ببلاط ملون مزخرف "بالأرابسك" وهو من المواضيع الرئيسية والهامة في الفن الإسلامي.

فن الأرابيسك، او التوريق، عبارة عن زخارف نباتية تطورت في القرن العاشر وتضم انصاف سعف النخيل وبراعم ملتوية. يغطي الأرابسك جميع المساحات بتكرارات وتعرجات ثابتة. تخلق النماذج إيقاعات داخلية منسجمة - وتتجنّب الرئيسي والثانوي، او الوسط والهامش إذ يُمثل النموذج جمال الخلق، وتموجاته دورة الحياة.

على طول الجدار الشمالي للباحة تعرض خمسة نقوش حجرية عليها كتابات عربية. للخط العربي أهميه دينية ورمزية وكذلك مكانة هامة ورئيسية في الحضارة العربية الإسلامية. فالقرآن الكريم، كتاب الإسلام المقدس أوحي باللغة العربية. وللغة العربية ميزات أدبية وشعرية رائعة، فهي اخر وحي لكلام الله للبشرية. هناك الكثير من الاقتباسات المأخوذه من الآيات القرآنية التي تميز الفن الإسلامي.

العامود المزين بالكتابة هو شاهد قبر عثر عليه في عسقلان في "مقبرة بني ابي السري" 6. نحتت على الشاهد مدائح لله والنبي محمد. كما ويظهر أيضا التاريخ الهجري* لوفاة المرحوم: "في ربيع الآخر سنة تسعين واربعمائة يوم الجمعة لاربع خلون من الشهر المذكور" (٢١ اذار ١.٩٧ م).

بجانب العامود تُعرض أربعة أحجار مزينة بكتابات؛ فعلى يساره كتابة خاصة واستثنائية لأهميتها إذ تمت دراستها مؤخرا في مقالة طويلة على يد الدكتور عمر عبد ربه 9. بإعتقاده نُقش شاهد القبر بأمر من الوزير، المأمون البطائحي، الذي أمر مملوكه (الذي لم يُذكر اسمه بالكامل في النقش) ببناء قبر الخليفة الفاطمي العاشر المنصور أبو علي الامام المعروف بلقبه الآمر بأحكام الله (حكم بين الاعوام ٤٩٥-٥٢٤ للهجرة / ١١.١-١١٣. م).

* يبدأ التاريخ الهجري في اليوم الأول من السنة الهجرية، وهو ١٦ تموز ٦٢٢ م.

إن العثور على هذا النقش في إسرائيل (ربما في عسقلان) هو لغز غامض، وذلك لأن هذا الوزير قام بالتمرد على الخليفة الفاطمي واعدِم على يديه في القاهرة قبل خمس سنوات من وفاة الخليفة. الأسئلة حول تاريخ نقش الكتابة، السبب وكيفية وصولها الى عسقلان ؟ ما زالت حتى الان بدون اجابة.

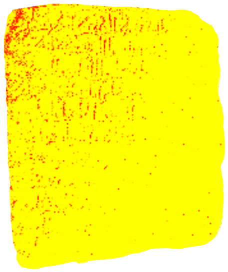

١ بسم الله الرحمن الرحيم أمر بعمار[ة]
٢ قبر مولانا وسيدنا المنصور أبو عل[ي]
٣ الإمام الآمر بأحكام الله أمير المؤ من[ين]
٤ صلوات الله عليه وعلى آبائه الطاهرين
٥ [و] ابنائه الاكرمين، السيد الاجل المأمو[ن]
٦ أمير الجيوش سيف الاسلام ناصر الإما[م]
٧ كافل قضاة المسلمين وهادي دعاة
٨ [المؤم] نين عضد الله به الدين وأمتع ببقائه
٩ المؤمنين، على يد مملوكه الامير الموا[لى]
١٠ [مؤيد ؟] الملك حسام الدو[له]
١١ [.......] عمدة ام [ير المؤمنين]

هناك ثلاث كتابات إضافية وهي نقوش تذكارية لمباني. الاول 7: عثر عليه في البرج الجنوبي الغربي من القلعة في القدس. في النقش التذكاري اسم الأمير الملك العادل أبو بكر بن ايوب (القائد والسلطان الأيوبي ١١٤٥ -١٢١٨): "الأمير الاجل... الملك العادل أبو بكر بن أيوب خلد الله ملكه... في رابع عشر صفر سنة ستماية و...". على ما يبدو، وصل الحجر الى الموقع بعد هدم سور المدينة أو القلعة. الثاني 8: يتكون من خمسة أسطر نُقشت بالخط الكوفي (وهو خط عربي قديم مصدره الكوفة بالعراق). يحتوي النقش على اسم الشخص الذي امر بالبناء، والشخص المسؤول عن البناء وكذلك تاريخ البناء: "امر بعمل هذه العمارة... نصر بن الحسين... وذلك في نظر... عبد الله بن الخطاب في سنة أربعة وثمانين واربعماية" (عام ١١.٦ م). الثالث 10: نقش فيه نُقش اسم "يافا" بخط الثلث (خط مزخرف).

الى اليسار من هذه النقوش يُعرض نقشان رخاميان عثمانييان مزينان بنماذج نباتية 11–12 تحتوي على زهور. في الفترة العثمانية (١٥١٧-١٩١٧)، وفي اعقاب التأثيرات الأوروبية حدث تغير مهم في اسلوب الزخرفة النباتية الاسلامية : الى جانب الأرابيسك التجريدي تظهر باقات الزهور والمزهريات بأسلوب واقعي.

على أرضية المنطقة المسقوفة تعرض ارضية فسيفساء من الرملة من القرن العاشر او الحادي عشر 13. تزين الارضية نموذجا هندسيا يضم أربعة مربعات متشابكة في وسطها رمّانة. كان نموذج الرمان شائع بكثرة في ارجاء البلاد - في الكنائس البيزنطية وفي الزخرفة المعمارية من العصر الأموي. يرمز الرمّان الى الخصوبة، الوفرة والازدهار الاقتصادي.

تاريخ المبنى

في عام ١٩٠٦ بني المسجد كجزء من مجموعة مباني حكومية عثمانية تضم السرايا ومنزل الحاكم العثماني الذي حُوِّل حاليا الى "متحف النقب للفنون". بنيت هذه المباني على طول شارع المدخل الرئيسي المؤدي الى مركز المدينة. بني المسجد بشكل قطري مع الشارع لملاءمته مع اتجاه القبلة.

عارف العارف، صحفي، مؤرخ، سياسي وشخصية اجتماعية عربية مرموقة اشتغل حاكما لقضاء بئر السبع في الثلاثينات من القرن ال-٢٠ كان قد كتب في كتابه تاريخ بئر السبع وقبائلها وصفا لمئذنة المسجد: "وجامعا أُتي بحجارة مأذنته من خربة خلصة وهو غاية في الإتقان من الوجهة الهندسية".

وفقا للمصادر التاريخية، رافقت عمليات بناءه الكثير من العقبات. في لقاء اجراه الباحث في ثقافة البدو ساسون بار تسفي مع الحاج احمد أبو طه من تل السبع، وهو من عائلة بدوية تعمل في البناء. يروي الحاج ابو طه: انه عندما وصلت مداميك جدران المسجد لارتفاع متر، وصل القائمقام الى موقع البناء وسأل متعهد البناء: "ماذا تبني هنا؟ اجابه: مسجدا... قال له: هذا المبنى ليس بمسجد بل خان بهائم. اهدم كل ما بنيته...". وفعلا حسب هذه الرواية، "هدم المتعهد البناء وبدأ بالبناء من جديد. قام القائمقام بوضع حجارة زاوية المسجد بيديه. بعدها أُحضِر بنّاء مسيحي من القدس...وهو الذي قام بالبناء".

في فترة الانتداب البريطاني (١٩١٧-١٩٤٨) اُستخدم المبنى كمركز ديني اسلامي قد جذب اليه المسلمين من جميع المنطقة. في تشرين اول ١٩٤٨ سيطرت فرقة البلماح ٨ على بئر السبع وفي ١٩٥٠ تأسست المدينة العبرية بئر شيبع. بين الاعوام ١٩٤٨-١٩٥٣ استخدم المسجد سجن ومحكمة الصلح وفي عام ١٩٥٣ تم تحويل المسجد ليستخدم متحفا للآثار والتراث قد عرضت فيه معروضات تعكس الحياة والحضارة في النقب.

في ١٩٩٢ صُنف المبنى القديم "مبنى خطِر" وقد تم اغلاقه، باشرت بلدية بئر السبع بأعمال الترميم وحفظ للمبنى وبعد انتهاء هذه الاعمال طلبت البلدية باسترجاع المتحف الاثري. إلا ان جمعية مؤازرة وحماية حقوق البدو، الحركة الإسلامية في النقب، وهيئات اخرى قامت بالمطالبة بالمبنى من اجل استرجاعه واستخدامه كمسجد كما كان يستخدم اصلا. من اجل ذلك بدأ الناشطون بنضال شعبي وتقدموا بطلب التماس من محكمة العدل العليا. في حزيران ٢٠١١ اقرت المحكمة العليا بأن "يتحول المبنى الى متحف يختص بالحضارات الإسلامية والمشرق".

مبنى المسجد – العمارة والزخرفة

يحافظ المسجد على التقاليد العريقة للمساجد العثمانية إذ تتميز هذه المساجد بقبة رئيسية كبيرة ونوافذ كثيرة لإضاءة طبيعية، مئذنة طويلة مع شرفات وقاعة صلاة مغلقة. حجم المبنى في النقب صغير بالمقارنة مع المساجد التي بنيت في العاصمة اسطنبول فالمواد المحلية التي بني منها المسجد في النقب وكذلك زخرفاته المتواضعة تلائم العمارة العثمانية في البلاد.

يتكون المبنى من قاعة مغلقة، باحة مفتوحة، مئذنة وغرف ادارة وصفوف للدراسة. شرفة مسقوفة تقودنا الى القاعة وتنفتح على باحة بأربع اقواس مدببة. تتألف القاعة من تسع اروقة مسقوفة وتعلو الرواق المركزي قبة. بنيت القبة فوق قاعدة مرتفعة. تضاء القاعة بواسطة نوافذ كثيرة: ثماني في قاعدة القبة المركزية وخمس وعشرون في جدران القاعة. رتبت نوافذ الجدران بمجموعات لثلاث نوافذ: اثنتان مستطيلة فوقها نافذة دائرية الشكل. جدار القبلة فيه المحراب الذي يشير الى جهة الصلاة باتجاه مكة المكرمة.

تزين المسجد زخارف خاصة بالفن الاسلامي، كالمقرنصات - وهي عناصر زخرفية على شكل حليمات حجرية مدرجة. تزين الحليمات نماذج تشبه الاصداف التي تتميز بها العمارة العثمانية.

على واجهة المبنى فوق المدخل نقش بارز لطغراء السلطان عبد الحميد الثاني (١٨٤٢-١٩١٨)، الذي انشئ في عهده المسجد. الطغراء هي ختم السلاطين العثمانيين. صمم الختم بخط جميل وختمت به النقود، الطوابع البريدية، الرسائل والوثائق الرسمية الاخرى. في هذه الفترة كان لكل سلطان عثماني طغراء خاصة به صممت في بداية حكمه على يد خطّاط البلاط.

طغراء عبد الحميد الثاني

התקופה האסלאמית הקדומה בארץ ישראל

ה ח ׳ ל י פ ו ת ה א ֻ מַ י י ת (7 5 0 – 6 6 1)
ה ח ׳ ל י פ ו ת ה ע ב א ס י ת (1 2 5 8 – 7 5 0)

דת האסלאם נוסדה בחצי־האי ערב על ידי הנביא מוחמד (632–570). בשנות בגרותו הראשונות עסק מוחמד במסחר. לפי האמונה המוסלמית, בהיותו בן 40, בעת שהתבודד בהרים, התגלה לו המלאך גבריאל ובישר לו כי עליו הוטל להפיץ את דבר אללה באמצעות הקוראן.

התקופה האסלאמית הקדומה בארץ ישראל נחלקת לתקופות משנה. בחלקה הראשון נכבשה הארץ (640–634), תחת שלטונם של הח׳ליפים ישרי הדרך (אלחֻ׳לַפָֿאא אלרָאשִדוּן, 632–661).

עם עליית השושלת האוּמַיית בשנת 661 נקבעה בירתה בדמשק. תחילה, המשיכו השליטים החדשים בדפוסי הממשל הביזנטי. עם עליית הח׳ליף עבד אל-מלכ לשלטון (שלט בין השנים 685–705 וידוע כבונה כיפת הסלע בירושלים), נערכו באימפריה רפורמות חשובות שהטמיעו באזורינו את השפה הערבית ואת תרבות האסלאם.

כאשר עלו העבאסים לשלטון הם העתיקו את בירת הח׳ליפות מדמשק לבגדאד וארץ ישראל הייתה לפרובינציה רחוקה. שלטון העבאסים נמשך בעיראק משנת 750 עד 1258 (הכיבוש המונגולי), אולם למעשה הח׳ליפות החלה להתפצל לשושלות ומדינות כבר מאמצע המאה התשיעית. התהליכים הללו חלו גם בסוריה רבתי (אלשאם), וכללו גם את ארץ ישראל.

תהליך הפיצול וההתנתקות מהח׳ליפות העבאסית החל בארץ ישראל עם עליית השושלת הטולונית במצרים בשנת 868. בשנת 878 נכבשה ארץ ישראל על ידם ומאז, עד המאה השש עשרה, להוציא תקופה קצרה, נקשר גורלה של ארץ ישראל בשלטון מצרי. לכך היו השלכות גֵאופוליטיות חשובות.

בתקופה המוסלמית המוקדמת התגבשו המרכיבים החשובים של אמנות האסלאם: עיטורים צמחיים, גֵאומטריים וכתב. בחפירות בארץ ישראל התגלו כלים מרהיבים מתקופה זו, שיוצרו בבירות האימפריה המוסלמית.

הצלבנים

ה ת ק ו פ ה ה צ ל ב נ י ת (1 0 9 9 – 1 2 9 1 ל ס פ י ר ה)

ארץ הקודש נכבשה במסעי הצלב וחזרה לשליטה נוצרית עם הקמת ״ממלכת ירושלים״ הצלבנית בשנת 1099, ולמשך מאתיים השנים הבאות הייתה לישות פוליטית חשובה. בתקופה זו ידעה הארץ שגשוג הודות לבנייה ממלכתית ולפיתוח ייצור ומסחר בערי החוף. הצלבנים הביאו את סגנון הבנייה האירופי ומיזגו אותו בסגנון המזרחי המקומי.

חידוש השלטון המוסלמי בארץ

ה ש ו ש ל ת ה א י ו ּ ב ִ י ת (1 2 6 0 – 1 1 8 7)
ה ש ו ש ל ת ה מ מ ל ו כ י ת (1 5 1 7 – 1 2 6 0)
ה א י מ פ ר י ה ה ע ו ת ׳ מ א נ י ת (1 9 1 7 – 1 5 1 7)

בקרב שהתחולל בקרני חיטין בגליל התחתון (בשנת 1187), ניצחו המוסלמים בראשות הסולטאן האיוּבִּי צלאח אלדין (1169–1193) את הצלבנים, וירושלים חזרה לשלטון האסלאם. לתקופה קצרה נחלקה הארץ: השטח הצלבני הצטמצם לרצועת החוף ובירתו עכו, ופנים הארץ נשלט בידי האיובים מבירתם קהיר.

במחצית המאה השלוש עשרה הדיחו הממלוכים את השושלת האיובית. עם השתלטותם על הארץ בשנת 1260 החריבו את ערי החוף הצלבניות. עד שנת 1291 חיסלו הממלוכים את כל שאר מאחזי הצלבנים וכדי להוכיח את עליונות האסלאם, הקימו מבנים מוסלמיים רבים על חורבות המבנים הצלבניים.

משנת 1517 שלטו העות׳מאנים בארץ מבירתם קונסטנטינופול (איסטנבול) והתרכזו תחילה בבנייה בירושלים. בשלהי המאה התשע עשרה גברה מעורבותם גם בנגב. בשנת 1887, בעקבות סכסוך פנימי של שבטי הבדווים, עורב השלטון העות׳מאני בעניינים הפנימיים של מחוז זה. התערבותם בסכסוך חיזקה את שליטתם באזור. למחוז מונה מושל טורקי ראשון (איסמאעיל כאמל ביי) והוחלט על הקמת עיר בירה, הלוא היא באר שבע. הצעד הראשון להקמת העיר היה רכישת קרקעות מהשבטים הבדווים באזור. לאחר מכן תוכננה העיר בחלוקה לגושים רבועים ונבנו רחובות במתכונת של שתי וערב. המבנה הציבורי הראשון שהוקם בעיר היה הסראיה (בית הממשלה). אחריו קמו מבני ציבור נוספים לשיכון הצבא והמשטרה. בשנת 1904 החל השלב השני של בניית העיר ובו הוקמו בית המושל, בית ספר לילדי הבדווים, שוק ומסגד.

תצוגת הקבע

בחצר המוזאון מוצגים ממצאים ארכֵאולוגיים מהתקופה המוסלמית בארץ ישראל. כאן ניתן לראות דוגמאות אופייניות לעיטור אדריכלי באמנות האסלאם: מוטיבים צמחיים, מוטיבים גֵאומטריים וכתב.

מימין לכניסה הראשית מוצגים חמישה פריטים מאבן המעוטרים במוטיבים צמחיים. 1–5 המוצגים התגלו בחפירות הארמון האוּמַיי ח׳ִרְבַּת אל–מִנְיָה, שנבנה מצפון־מערב לכינרת. העיטור הצמחי היה שכיח בתקופה האומיית והיווה מוטיב מרכזי באמנות האסלאם; יפי הבריאה תורגם לשריגים מתפתלים, תפרחות ומיני עלים.

במרכז החצר מזרקה, שעוצבה ונבנתה בשנת 2013 על ידי אמן הקרמיקה הארמנית הירושלמי ארמן דריאן. שורשיה של הקרמיקה הארמנית בירושלים נעוצים במסורת הקרמיקה הטורקית העות׳מאנית, ועיצוב המזרקה ממשיך מסורת זו. המזרקה מקושטת באריחים צבעוניים, המעוטרים ב״ערבסקה״ – מהמוטיבים המרכזיים והחשובים באמנות האסלאם.

הערבסקה היא עיטור צמחי שהתפתח במאה העשירית וכולל חצי עלה פָּלמֵטַה (דקל) וגבעול מתפתל. הערבסקה מכסה את כל פני השטח בחזרות ובסלסולים קבועים. אלה יוצרים מקצב פנימי, הרמוני — ללא עיקר וטפל, מרכז ושוליים. המוטיב מייצג את יפי הבריאה וסלסוליו מציינים את מחזור החיים.

לאורך הקיר הצפוני של החצר מוצגים חמישה פריטים חקוקים בכתב ערבי. בהיותו בעל משמעות דתית וסמלית, לכתב נודע מקום חשוב ומרכזי בתרבות האסלאם. הקוראן, ספר הקודש של האסלאם, נכתב בשפה הערבית. מיוחסות לו תכונות ספרותיות ופואטיות מופלאות, שכן על פי האמונה, הוא ההתגלות האחרונה של דברי אללה לבני האדם. ציטוט מפסוקי הקוראן אופייני לאמנות האסלאם.

העמוד המעוטר בכתובת הוא מצבת קבורה שנמצאה באשקלון, בבית הקברות ״בנו אבי אלסרי״. 6 על המצבה חקוקות ברכות לאלוהים ולנביא מוחמד. כמו כן חרות תאריך מותו של הקבור: ״בחודש רביע השני, שנת 490 ביום ו׳ ברביעי לחודש הנזכר״ (להג׳רה*; 21 במרס, 1097 לספירה).

סמוך לעמוד מוצגות ארבע אבנים מעוטרות בכתובות; האמצעית היא כתובת מיוחדת ויוצאת דופן בחשיבותה, שנחקרה לאחרונה במאמר מפורט על ידי ד״ר עמר עבד רבה. 9 לדבריו, המצבה הוקמה במצוות הווזיר, אלמאמון אלבטאי׳חי, שהורה לעבדו (הממלוכ, ששמו המלא אינו נזכר) לבנות את קבר הח׳ליף הפאטִמי העשירי אלמנצור אבו עלי אלאִמָאם, הידוע בתוארו אלאָאמִר בִּאַחְכָּאם אללה (שלט בין השנים 495–524 להג׳רה; 1101–1130 לספירה).

* מניין השנים המוסלמיות מתחיל מהיום הראשון של שנת ההג׳רה, 16 ביולי 622 לספירה.

הימצאה של הכתובת בישראל (ככל הנראה באשקלון) היא בגדר תעלומה, שכן הווזיר מרד בח׳ליף הפאטִמי והלה הוציאו להורג בקהיר חמש שנים לפני מותו. השאלות מתי נחקקה הכתובת, באילו נסיבות ולשם מה וכיצד הגיעה לאשקלון נותרו לפי שעה ללא מענה.

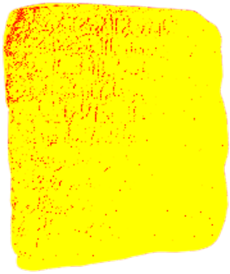

תרגום הכתובת

1 בשם אללה הרחמן הרחום ציווה על בניית
2 קבר אדוננו ומנהיגנו אלמנצור אבו על[י]
3 אלאמאם אלאאמר באחכאם אללה אמיר המאמינים
4 תפילות אללה עליו ועל אבותיו הטהורים
5 [ו]בניו (צאצאיו) הנכבדים, האדון הנעלה אלמאמון
6 אמיר הצבאות חרב האסלאם העוזר לאמאם
7 האחראי על שופטי המוסלמים ומנחה תועמלני
8 המאמי[נים] והוא (אללה) יעניק לו חיים ארוכים שבאמצעותם יגרום אושר
9 למאמינים, הבנייה התבצעה על ידי הממלוכ שלו האמיר המולא
10 [מֻו׳יד] אלמלכ, חֻסאם אלדו[לה]
11 [...] [עמדת] אמ[יר אלמו׳מנין]

שלוש הכתובות הנוספות הן כתובות שעיטרו מבנים. הראשונה 7 נמצאה למרגלות המגדל הדרום־מערבי במצודה בירושלים. כתובת בנייה זו מזכירה את האמיר אלמַלִכּ אלעָאדִל אבו בַּכְּר בּן אַיּוּבּ (המצביא והשליט האיובי החשוב, 1145–1218 לספירה): ״האדון הנעלה... המלך אלעאדל אבו בכר בן איוב שיאריך אלוהים את שלטונו... [בתאריך] 14 [חודש] צפר שנת שש מאות ו...[להג׳רה]״. ככל הנראה, האבן הגיעה למקום מהריסות חומת העיר או המצודה.

בשנייה, 8 חמש שורות בכתב כּופי (כתב ערבי עתיק שמקורו בעיר כופה שבעיראק). בכתובת שהיא כתובת ייסוד למבנה, מוזכרים שם המזמין, האחראי על הבנייה ותאריך הבנייה: ״ציווה בהקמת מבנה זה ... נָצְר בּן אלחֻסַין תחת השגחת... עבד אללה בן אלחַ׳טָּאבּ בשנת 484״ (שנת 1106 לספירה). הכתובת השלישית 10 מציגה את השם ״יפו״ בכתב תֻ׳לְת׳ (גופן מוסלמי מסולסל).

משמאל לקבוצת הכתובות, שני גילופי שיש עות׳מאניים המעוטרים במוטיבים מהצומח; 11–12 בשניהם דגמי פרחים. בתקופה העות׳מאנית (1517–1917), בעקבות השפעות מאירופה, חל שינוי משמעותי בסגנון העיטור הצמחי המוסלמי: בצד הערבסקה המופשטת מופיעים זרי פרחים ואגרטלים המתוארים באופן נטורליסטי.

על רצפת האזור המקורה מוצג פסיפס אבן מרמלה מהמאה העשירית או האחת עשרה. 13 הוא מציג מוטיב גֵאומטרי הכולל ארבעה מרובעים המשתלבים זה בזה ובמרכזם רימון. מוטיב הרימון היה שכיח במרחב הארץ־ישראלי – הן בכנסיות ביזנטיות והן בעיטור אדריכלי מהתקופה האומיית. הוא סימל פריון, שפע ושגשוג כלכלי.

תולדות המבנה

בשנת 1906 נבנה המסגד כחלק מקבוצת מבני שלטון עות׳מאניים הכוללים את הסראיה (בית השלטון המרכזי בתרגום מטורקית) ואת בית המושל, כיום מוזאון הנגב לאמנות. המבנים רוכזו לאורך רחוב הכניסה הראשי המוביל למרכז העיר.

המסגד נבנה אלכסונית לתוואי הרחוב כדי להתאים את כיוון התפילה למכה. עארף אל–עארף, עיתונאי, היסטוריון, פוליטיקאי ואיש ציבור ערבי, ששימש כמושל נפת באר שבע בשנות השלושים של המאה העשרים, הוא מחבר הספר ״תולדות באר שבע ושבטיה״. בספרו מתואר צריח המסגד: ״מגדלו הוקם מאבנים שהובאו מחורבות חלצה. מבחינה הנדסית נחשב בניין זה למשוכלל בתכלית השכלול״.

על פי מקורות, בנייתו של המסגד לוותה בקשיים. בריאיון שערך חוקר תרבות הבדווים, ששון בר צבי, עם חאג׳ חאמד אבו טאהא, בדווי ממשפחת בנאים מתל שבע, נאמר כי כשהתקדמה בניית המסגד עד גובה של מטר אחד, הגיע המושל ושאל את הקבלן: ״ומה אתה בונה כאן? ענה לו: מסגד... אמר לו: בניין זה שבנית לא מסגד הוא אלא ח׳אן לבהמות. הרוס את כל מה שבנית...״. ואכן, על פי עדות זו, ״הקבלן הרס את הבנייה והתחיל לבנות מחדש. הקאימקאם (המושל) הניח במו ידיו את אבני הזווית [אבני הפינה] למסגד זה. אחרי זה הובא מירושלים בנאי נוצרי... וזה בנה״.

בתקופת המנדט הבריטי (1948–1917) המשיך המסגד לשמש מרכז דתי ומוקד משיכה למוסלמים מכל האזור. באוקטובר 1948 נכבשה באר שבע על ידי חטיבה 8 של הפלמ״ח ובשנת 1950 נוסדה העיר העברית באר שבע. בשנים 1953–1948 תפקד המסגד כבית מעצר ובית משפט השלום. בשנת 1953 הפך המסגד למוזאון ארכֵאולוגי ואתנוגרפי אשר המוצגים שבו שיקפו את החיים והתרבות בנגב.

בשנת 1992 הוכרז הבניין הישן ״מבנה מסוכן״ ונסגר. עיריית באר שבע החלה בתהליך שימור ובינוי לחיזוקו. עם סיום התהליך ביקשה העירייה לשוב ולהשתמש בו כמוזאון ארכֵאולוגי. מנגד, האגודה לסיוע ולהגנה על זכויות הבדווים, הוועד המוסלמי בנגב וגופים אחרים ביקשו להחזירו לייעודו המקורי כמסגד ופתחו במאבק ציבורי. במסגרת המאבק עתרו הפעילים לבית המשפט הגבוה לצדק (בג״ץ). ביוני 2011 קבע בג״ץ כי ״המבנה ייועד להוות מוזאון המוקדש באופן ייחודי לתרבות האסלאם ועמי המזרח״.

מבנה המסגד – תכנית ועיטור

מבנה המסגד ממשיך מסורת ארוכה ומפוארת של מסגדים עות׳מאניים. אלה מאופיינים בכיפה מרכזית גדולה, חלונות רבים לתאורה טבעית, מִינָרֶט (צריח) גבוה עם מרפסת ואולם תפילה סגור. ביחס למסגדים שנבנו באיסטנבול, ממדיו הקטנים של המבנה בנגב, החומרים שממנו נבנה (אבן מקומית) ועיטוריו הצנועים מתאימים לבנייה העות׳מאנית בארץ ישראל.

המבנה כולל אולם סגור, חצר כתורה, צריח, חדרי מנהלה וכיתות לימוד. לאולם מובילה מרפסת מקורה הנפתחת לחצר בארבע קשתות מחודדות. האולם מחולק לתשע יחידות (מפרצים) ומקורה בכיפה מעל המפרץ המרכזי. הכיפה בנויה על גבי תוף גבוה. החלל מואר באמצעות חלונות רבים: שמונה בתוך המרכזי ועשרים וחמישה בקירות האולם. האחרונים מסודרים במבנה של שלושה: שני חלונות מוארכים ואחד עגול מעליהם. קיר הקִבְּלָה, שבו גומחה (מִחְרַאבּ), מסמל את כיוון התפילה לעיר מכה שבחצי־האי ערב.

המבנה מעוטר במוטיבים המיוחדים לאמנות האסלאם, למשל מֻקַרְנַס – עיטור דמוי נטיפי אבן מדורגים. הנטיפים מעוטרים במוטיב דמוי צדף שאופייני לאדריכלות הטורקית.

בחזית המבנה מעל הכניסה מצויה הטורה של עבד אל–חמיד השני (1918–1842), הסולטן העות׳מאני שבתקופתו הוקם המסגד. הטורה היא חותמו של השליט העות׳מאני. היא סוגננה באופן קליגרפי והוטבעה על מטבעות, בולים, תכתובות ומסמכים רשמיים אחרים. לכל שליט עות׳מאני הייתה טורה משלו, וזו עוצבה בתחילת שלטונו על ידי קליגרף החצר.

הטורה של עבד אל–חמיד השני

מוזאון לתרבות האסלאם ועמי המזרח

מנהלת: ד"ר דליה מנור

אוצרת: ד"ר שרון לאור–סירק

תצוגת הקבע

אוצרת: ד"ר שרון לאור–סירק

ייעוץ אוצרותי: אילת גרובר, ד"ר אילה לסטר,
אלגרה סבריאגו – רשות העתיקות

עיצוב: שילה בן ארויה משרד אדריכלים

הפקה: דדוליין ויטרינות, תצוגות, שילוט ובניית פיסול

עיצוב גרפי: סטודיו ג2

עיצוב נוף: נעמי ויינגרוד – גינון יצירתי

ניהול הפרויקט: א.א. הנדסה: גיל שמגר, דליה סלע

המוצגים הארכאולוגים באדיבות רשות העתיקות

המדריך

מחקר וכתיבה: ד"ר שרון לאור–סירק

ייעוץ היסטורי וארכאולוגי: פרופ' עמיקם אלעד,
נעמה ברוש, אילן גל–פאר, ד"ר תאופיק דעאדלה,
פרופ' רחל מילשטיין, ד"ר קטיה ציטרין–סילברמן,
ד"ר עמר עבד רבה, גיא רק, ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה

צילום: מידד סוכובולסקי

תרגום לערבית: פאוזי איברהים

תרגום לאנגלית: מרים פיינברג ומוש

עריכה לשונית עברית: קרין חזקיה

עריכה לשונית אנגלית: סוזן קנדי

עיצוב והפקה: סטודיו ג2, טל הרדה

תודות

חברי ועדת ההיגוי: ד"ר מרטין וייל, עדנה מושנזון,
שלומית נמליך, עידית עמיחי, ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה,
ד"ר אורית שמיר

צוות מוזאון הנגב לאמנות

מוזאון לתרבות האסלאם ועמי המזרח

רח' העצמאות 60, ת.ד 5011

באר שבע, 8415001

טל' 08–6226929

www.ine-museum.org.il

© 2014 מוזאון לתרבות האסלאם ועמי המזרח

متحف الحضارات الإسلاميّة والمشرق

المديرة: د. دالية منور

الأمينة: د. شارون لئور-سيراك

العرض الثابت

الأمينة: د. شارون لئور-سيراك

استشارة حول جمع الأعمال: إييلت غروفر، د.إيله ليسطر.،
أليغرا سافاريغو – سلطة الآثار

التصميم: شيلو بن أرويا، مكتب مهندسين معماريين

الإنتاج: دادولاين فاترينوت، عروض، لافتات وبناء تماثيل

التصميم الغرافيكي: أستوديو ج٢

تصميم المنظر الطبيعيّ: نوعمي فاينغرود – بستنة إبداعيّة

إدارة المشروع: أ.أ. هندسة: غيل شمغار، دالية سيلع

المعروضات الأثريّة بلطفٍ من سلطة الآثار

الدليل

بحث وكتابة: د. شارون لئور-سيراك

استشارة تاريخية وأثريّة: البروفيسور عميكام إلعاد،
نعماه بروش، إيلان غال-بير، د. توفيق دعادلة، البروفيسور
راحيل ميلشطاين، د. كاتيا تسيطرين - سيبلفرمان، د. عمر
عبد ربّه، غاي راك،
د. حسني الخطيب شحادة

تصوير: ميداد سوخوبولسكي

الترجمة إلى العربيّة: فوزي إبراهيم

الترجمة إلى الإنجليزيّة: مريام فاينبرغ فاموش

التدقيق اللغوي بالعبرية: كارين حيزكياه

التدقيق اللغوي بالإنجليزية: سوزان كيندي

التصميم الغرافيكي والإنتاج: أستوديو ج٢, طل هرده

شكر وتقدير

أعضاء لجنة التوجيه: د. مارتين ويل، عدنا موشنزون،
شلوميت نيمليخ، يديت عميحاي، د. حسني الخطيب شحادة،
د. أوريت شمير
طاقم متحف النقب للفنون

متحف الحضارات الإسلاميّة والمشرق

شارع هعتسماؤوت ٦٠، ص.ب. ٥٠١١

بئر السبع، ٨٤١٥٠٠١

ت: ٠٨-٦٢٢٦٩٢٩

www.ine-museum.org.il

© ٢٠١٤ متحف الحضارات الإسلاميّة والمشرق

מוזאון לתרבות
האִסלאם ועמי המזרח
متحف الحضارات
الإسلاميّة والمَشرِق

ב־2014 נפתח מוזאון לתרבות האסלאם ועמי המזרח בבאר שבע, במבנה היסטורי לשימור שבו שכן בעבר מסגד עות'מאני. בחצר, תערוכת קבע המציגה מבחר ממצאים ארכֵאולוגיים מוסלמיים מארץ ישראל, המתוארכים החל בתקופה האומיית (661–750 לספירה) וכלה בתקופה העות'מאנית (1517–1917 לספירה). בחלל הפנימי של המבנה מוצגות תערוכות מתחלפות.

في عام ٢٠١٤ افتتح متحف الحضارات الإسلامية والمشرق، في مسجد دار السرايا العثماني في بئر السبع.
في باحة المسجد، معرض دائم لمعروضات أثرية إسلامية من البلاد ترجع الى الفترة الاموية (٦٦١– ٧٥٠ م) حتى نهاية الفترة العثمانية (١٥١٧–١٩١٧ م).
في داخل المبنى، معارض متغيرة.

www.ime-museum.org.il